

teken, en, bij vergelijking: in kleur afstekend puntje of rondachtig tekenje.

In de spreektaal echter staan beide woorden dikwijls geheel gelijk.

Een rechte lijn wordt bepaald door twee punten. De dubbele punt; de komma-punt.

Vocht in een schilderij verraadt zich door zwarte puntjes over het gehele schilderij, bij aquarellen zijn dat bruine stippen.

De rupsen zijn geel of grijs, met zwarte stippen. De zwarte stip in de verte is geworden een dreigende onweerswolk.

732. RAD, WIEL.

Een cirkelvormig plat lichaam, geschikt om zich rondom een as te bewegen.

Beide woorden hebben dezelfde betekenis; in sommige uitdrukkingen en samenstellingen gebruikt men meer *rad*, in andere meer *wiel*.

Het vijfde rad (of: het vijfde wiel) aan de wagen. De velgen van een rad. Iemand een rad voor de ogen draaien.

Een wagen op vier wielen. Altijd tussen de wielen zitten. Een spaak in het wiel steken.

733. RAMEN, BEGROTEN, SCHATTEN.

Bij gissing bepalen.

Ramen is minder bepaald dan *begroten*; uitgaven ramen is opgeven wat zij vermoedelijk *kunnen* bedragen.

Begroten is bij schatting bepalen hoe groot iets is, hoeveel de waarde van iets bedraagt. De uitgaven *begroten* is opgeven hoeveel deze waarschijnlijk *zullen* bedragen.

Schatten is in gedachten de prijs of de waarde van iets bepalen.

Dat werk wordt op 5000 frank geraamd. De kosten werden geraamd op meer dan tienduizend frank.

*Men moet al de delen, waaruit het te **begroten** werk moet worden samengesteld, omstandig opnoemen. Het getal der gesneuvelde vijanden, **begroten** op een miljoen mensen.*

*Men zou de goederen willen bezichtigen en **schatten**, om te zien of zij wel een tweede lening kunnen dragen. Een der bestuurders, die twee personen zendt om de waarde der koe te **schatten**.*

734. RANGORDE, BEURT.

Geregelde volgorde.

Rangorde is de volgorde in verband met aantal dienstjaren en waardigheid.

Beurt slaat op de tijdsorde.

*Daarop volgden de leden van de rechterlijke macht volgens hun **rangorde**.*

*Wacht uw **beurt** af. Wie is aan de **beurt**?*

735. RAS, STAM.

Reeks van levende wezens, die een gemeenschappelijke oorsprong hebben.

Ras duidt meer op de fysieke eigenschappen, op de soort, en wordt gebezigd zowel van dieren als van mensen.

Stam wordt alleen gebezigd van mensen en onderstelt de afkomst van een gemeenschappelijke stamvader.

Er zijn vijf mensenrassen. Een paard van inlands ras. Een goede hond doet zijn ras eer aan.

De twaalf stammen van Israëel. Hij is gesproten uit edele stam. Hij is de laatste van zijn stam.

736. RECHTMATIG, RECHTVAARDIG, BILLIJK.

Rechtmatig noemt men een handeling, die niemands rechten verkort, die in overeenstemming is met de wet.

Rechtvaardig is hij, die doet wat recht is, die handelt in overeenstemming met het recht.

Billijk is alles wat met rechtschapenheid of rechtvaardigheid overeenkomt; men handelt billijk, wanneer men alle omstandigheden in aanmerking neemt.

Dat komt ons rechtmatig toe. Hij kan rechtmatig aanspraak maken op die erfenis. Dat is zijn rechtmatig verworven eigendom. De rechtmatige bezitters.

Iemand rechtvaardig behandelen. Een rechter, die vonnis velt overeenkomstig de letter der wet, is rechtvaardig.

Hij heeft verstand genoeg, om te zien, wat recht en billijk is. Dit kan nimmer recht, noch vroom, noch billijk zijn. De billijke klachten der Vlamingen.

737. REEDS, AL, BEREIDS.

Deze drie woorden duiden aan, dat iets gereed of voorbij is.

Reeds is het gewone woord, dat vooral in de spreektaal wordt vervangen door **al**.

Bereids is deftiger dan *reeds*.

Ik ben reeds bij u geweest.

Al een uur heb ik gewacht.

Hij heeft er bereids ettelijke proeven mee gedaan.

738. REGEL, STELREGEL, BEGINSSEL.

Regel, in figuurlijke betekenis, is een algemeen voorschrift, waarnaar men zich richt of te richten heeft.

Stelregel is een regel, die men zich zelf stelt, om er bij voorkomende gelegenheden zijn gedrag naar in te richten.

Beginsel is de grondslag, en in zedelijke zin de vrucht van waarheidsliefde en nadenken, die een innerlijke noodzakelijkheid ons dwingt als richtsnoer te nemen voor al ons doen en laten.

Geen regel zonder uitzondering. Volgens de regel van de H. Augustinus.

Verdedigers der vrijheid, die oog om oog en tand om tand tot stelregel hadden. Gij weet, dat een mijner stelregels is: doe niets ten halven, blijf er af, of doe het met glans.

Er is geen ware grootheid zonder zedelijkheid van doel, zonder reinheid van beginselen. Een vertoog, rustende op een beginsel dat een diepe grond heeft in de overtuiging van de schrijver.

739. REKENSCHAP, REKENING, VERANTWOORDING.

Alle bijzonderheden onzer handelingen bekend maken aan iemand; die het recht heeft deze te kennen of er over te oordelen.

Rekenschap heeft de ruimste betekenis en wordt gebruikt in verband met elke handeling.

Rekening heeft alleen betrekking op het beheer van toevertrouwde gelden.

Verantwoording drukt uit, dat de gedane uitgaven behoorlijk

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS